

Paars in Vlaanderen?

Hans Bonte

Sevi-stafmedewerker

Krap een jaar voor het einde van de legislatuur willen de partijhoofdkwartieren zich al eens bezinnen over de vorming van de volgende regering. Een paarse coalitie wekt op het eerste gezicht weinig enthousiasme, hoewel ze in het land van de CVP-hegemonie immer een bijzondere aantrekkingskracht uitoefent. Krijgt paars na de verkiezingen wellicht een kans, of zijn er te weinig raakpunten om een rood-blauwe samenwerking van de grond te krijgen?

Hans Bonte vindt het antwoord in de partijprogramma's van SP en VLD.

Guy Verhofstadt mist een Belgische Wim Kok. De Nederlandse sociaal-democraten bewijzen volgens de VLD-voorzitter dat ook een paarse coalitie in staat is om onze verzorgingsstaat te moderniseren. Louis Tobback echter wil verder te regeren onder leiding van de 'would-be-socialist' Jean-Luc Dehaene, terwijl Johan Van Hecke erop hamert dat het met de hele CVP - en dus ook met de rechtse christen-democraten - of zonder de CVP zal zijn. Philippe Busquin voorspelt dat de gewest- en gemeenschapsregeringen ook na 1995 uit dezelfde partijen zullen worden samengesteld als de federale regering, terwijl PRL-voorzitter Jean Gol Verhofstadt vergelijkt met Margaret Thatcher. Guy Verhofstadt laat daarop de wereld weten dat hij niet noodzakelijk zweert bij een paarse coalitie en dat wat hem betreft vanaf morgen nu ook een klassieke tripartite (rooms-blauw-rood) mogelijk moet zijn. Louis Tobback laat vallen dat een regering onder leiding van de neo-liberaal Verhofstadt er een zal zijn zonder de SP, maar dat een gesprek met een sociaal-liberaal à la Herman De Croo wel tot de mogelijkheden behoort...

Een klein jaar voor de volgende parlementsverkiezingen moeten plaatsvinden, zitten velen al

duidelijk met hun hoofd bij de volgende regeringsonderhandelingen. Op hetzelfde moment is progressief Vlaanderen verwickeld in een ietwat etherische discussie over politieke hervervakeling. Maar we mogen er nu reeds van uitgaan dat de drie traditionele partijen ook na de volgende stembusslag een bepalende rol zullen spelen bij de samenstelling van de regering. Het is bovendien een gegeven dat éénmaal de stemmen zijn geteld de grote verklaringen die vóór de verkiezingen werden afgelegd, snel kunnen worden bijgestuurd. Zo onthouden we de pogingen van Guy Verhofstadt om na de dramatische verkiezingsuitslag van 24 november 1991 een rooms-blauwe regering in het zadel te helpen. Ook toen hadden SP en PVV zich scherp tegenover elkaar geprofileerd. Toch was er na de verkiezingen geen sprake meer van een principieel njet om gezamenlijk te zoeken naar een meerderheid.

Rood en blauw?

In dit artikel wil ik nagaan of met de komst van de VLD de kloof tussen rood en blauw verder toegenomen is en of deze keer reeds voor de verkiezingen een paarse regering zo goed als onmogelijk is geworden.

De VLD en de SP worden vandaag meer dan ooit beschouwd als elkaars tegengestelde. Deze indruk wordt zeker gevoed door wederzijdse uitspraken en verwijten vanwege de respectieve partijvoorzitters. Toch is het opvallend dat op de vraag of een regeringshuwelijk tot de mogelijkheden blijft behoren, mits een duidelijk regeerprogramma met scherpe afspraken en een loyale uitvoering. Daarom is het nuttig op basis van de twee partijprogramma's na te gaan of de politieke tegenstellingen ook effectief zo scherp zijn. Ik concentreer mij op het meest controversiële punt, de aanpak van de 'sociaal-economische' problemen. Ik zal nagaan in welke mate er een paars compromis mogelijk is inzake het werkgelegenheidsbeleid, de sociale zekerheid en in mindere mate de fiscaliteit. Ik beseft dat hiermee andere probleemgebieden - zoals de liberale visie op politiek burgerschap of de liberale visie op milieubeleid - niet worden behandeld. Het ultieme doel van deze oefening is bij te dragen tot meer politieke duidelijkheid. Dat is het geneesmiddel bij uitstek voor onze zieke democratie.

Politieke geloofwaardigheid?

De PVV had de traditie opgebouwd haar begrotingsprogramma bekend te maken. Die traditie werd door de VLD voortgezet. Zowel tijdens de vorige legislatuur (met Guy Verhofstadt als schaduwbegrotingsminister) als tijdens de huidige legislatuur (met Rik Daems meer op de voorgrond) maakten de Vlaamse liberalen geregeld een alternatieve begroting op. Zo kregen we door de jaren heen inzage in de manier waarop de zij het overheidsbudget wensen te saneren. Het is over de jaren heen ook duidelijk geworden hoe Verhofstadt en co de werkloosheid willen aanpakken. Als oplossing daarvoor schoven zij consequent een algemene verlaging van de loonkosten naar voor. In '93 bekrachtigde een partijraad die visie in het document *Een Liberaal Tewerkstellingsbeleid*. In het voorjaar '94 ten slotte congresseerde de VLD over een liberale hervorming van de sociale zekerheid. Daarmee vervulde de VLD haar sociaal-economisch alternatief. Maar net daardoor creëerden de Vlaamse Liberalen en Democraten een probleem van politieke geloofwaardigheid.

Na studie blijkt immers dat de drie VLD-plannen (begroting, tewerkstelling en sociale zekerheid) niet in elkaar passen. Het is alsof Rik Daems, Paul De Grauwe, Dirk Van Mechelen en Pierre Chevalier nooit de tijd gevonden hebben om hun werkstukken met elkaar te bespreken. Het is immers technisch onmogelijk tegelijk de werkgevers voor 100 tot 200 miljard frank vrij te stellen van sociale zekerheidsbijdragen én de liberale begrotingsalternatieven te realiseren én tijdens de liberale ombouw van de sociale zekerheid het niveau van sociale bescherming te behouden. De VLD kiest er immers principieel voor de minderinkomsten voor de sociale zekerheid te compenseren door te schrappen in de uitgaven. Dat staat gelijk met minder en/of lagere uitkeringen. De VLD wil niet horen van een alternatieve financiering van de sociale zekerheid. Wie zijn sociale zekerheid wenst te behouden zal zich op de privé-markt op eigen kosten bijkomend moeten verzekeren. Daarmee is het duidelijk dat het de werklozen, invaliden, gepensioneerden en zieken zullen zijn die opdraaien voor de verlaging van de patronale lasten. De Vlaamse socialisten daarentegen beseffen dat besparen op de sociale zekerheidsuitkeringen sociaal ontoelaatbaar is. De opeenvolgende besparingsoperaties hebben tot op het bot gesneden. Verder saneren via de uitgaven is onmogelijk zonder mensen in de bestaansonzekerheid of de armoede te drukken. Voor de VLD kan sloop gaan met de SP zal ze dan ook duidelijk moeten maken hoe ze haar saneringsplan en haar forse loonkostenverlaging kan doorvoeren zonder dat de uitkerings-trekker de factuur betaalt.

Onduidelijkheden en dubbelzinnigheden

Een tweede probleem is dat het VLD-programma inzake sociale zekerheid doorspekt is met onduidelijkheden en dubbelzinnigheden. Sommige van die dubbelzinnigheden moeten de potentiële kiezer zand in de ogen strooien; zij verhullen de consequenties van de liberale keuzes. Daarmee komt de VLD in de buurt van het boerenbedrog. Ik geef drie voorbeelden. Het zijn geen marginale voorbeelden. Alle drie kunnen zij immers enorme gevolgen hebben voor de situatie van honderdduizenden uitkeringsstrekkers.

Eén. De VLD voorziet een gewaarborgd inkomen van 29.000 frank voor bejaarden, gehandicapten en bestaansminimumtrekkers. Dat moet vele uitkeringstrekkers als muziek in de oren klinken. Veel ouderen en gehandicapten moeten het vandaag immers met veel minder doen. Overall wordt gesuggereerd dat dat een individueel bedrag is. Ook in de VLD-krant, die aan elk Vlaams huisgezin wordt bezorgd om "de demagogie van de anderen over de sociale zekerheidsvoorstellen van de VLD te weerleggen" (dixit Guy Verhofstadt), wordt opnieuw gesuggereerd dat de 29.000 frank ook voor alleenstaanden en samenwonenden geldt. Maar een nauwekeurige bevraging van de auteurs van het voorstel leert dat dat bedrag enkel geldt voor mensen met gezinslasten en dat het (veel) lager zal liggen voor alleenstaanden en samenwonenden.

Twee. De VLD pleit met de slogan 'Meer voor minder mensen' voor meer selectiviteit in de sociale zekerheid. De liberalen willen (zeker in de werkloosheid) sneller de financiële noodzaak van een uitkering toetsen. De inhoud van het begrip 'onderzoek naar de sociale realiteit' is in dit geval bijzonder belangrijk. Hoe de VLD dat concreet wil aanpakken heb ik tot op vandaag niet kunnen achterhalen. Wil de VLD dat men de uitkeringen ook terugordert van ouders of kinderen? Vinden de liberalen dat de andere bezittingen (een eigen woning, een spaarboekje, ...) eerst moeten opgesoupeerd worden, en zo ja, in welke mate moet dat dan gebeuren en hoe kan men dat organiseren? Wat ik wel weet is dat wanneer Daems en co echt 50 miljard frank - dat is zowat 1/3 van het hele werkloosheidsbudget - uit het werkloosheidsstelsel willen schrappen, de selectiviteit alvast op scherp zal moeten worden gezet. Honderdduizenden werklozen zullen de toetsing moeten ondergaan en het overgrote deel daarvan zal zijn uitkering verliezen.

Drie. De VLD heeft ondanks haar ideologische aanpak van het sociale zekerheidsstelsel toch ingezien dat de overheid de verantwoordelijkheid heeft om voor elke burger een basispakket aan gezondheidszorgen te garanderen. Het is echter cruciaal om weten waarop ieder van ons recht heeft, met andere woorden: wat er in dat basispakket zit? Heeft iedereen recht op

een financiële tussenkomst voor het verwijderen van amandelen of het dragen van een bril? Of zal hij of zij zich daar in de toekomst zelf individueel moeten voor verzekeren? Het VLD-programma maakt nergens duidelijk wat het basispakket aan gezondheidszorg inhoudt of wie de inhoud ervan bepaalt.

Mijn conclusie uit dat alles is dat de onduidelijkheden en dubbelzinnigheden het debat over paars fundamenteel bemoeilijken. Als er ooit een gesprek komt tussen rood en blauw, dan zal dit opportunistisch geschipper snel moeten wijken voor duidelijkheid.

Blinde ideologie

De VLD benadert maatschappelijke problemen op een zeer dogmatische ideologische manier. Daardoor wint de politiek aan duidelijkheid en spankracht. Dat is ongetwijfeld de verdienste van voorzitter Guy Verhofstadt. Maar door het gebrek aan coördinatie tussen de diverse VLD-plannen heeft de partij haar politieke geloofwaardigheid op het spel gezet. Op diverse terreinen laat de VLD zichzelf bovendien op slechtouwen nemen door haar ideologische vooringenomenheid. Dat leidt soms tot absurde ontsparingen - herinner u bijvoorbeeld het idee om de werkloosheidsverzekering te privatiseren - of slechte oplossingen voor belangrijke problemen. Het wordt pas helemaal erg wanneer die vooringenomenheid het zicht op de werkelijkheid belet. Zo laten de simulaties van patronale lastenverlagingen uit het VLD-tewerkstellingsplan terugverdieneffecten zien die twee tot drie keer hoger liggen dan in de realiteit het geval is. Of zo spreekt de VLD consequent over de huidige sociale zekerheid als een stelsel waarbij de hogere en middengroepen met het gros van de uitkeringen aan de haal gaan. In werkelijkheid speelt dit 'matthëuseffect' alleen voor de kinderbijslagen. Voor het geheel van de vervangingsinkomens (ziekteuitkeringen, werkloosheid, pensioenen, invaliditeit) is dat geenszins het geval. Dezelfde ideologische koppigheid vinden we terug in de keuze om de sociale zekerheid in al haar geledingen te privatiseren. Een meer nuchtere kijk op de Belgische en buitenlandse praktijk zou moeten duidelijk maken dat in bepaalde sectoren van de sociale ze-

kerheid een zekere marktwerking wenselijk is, terwijl in andere sectoren, zoals de gezondheidszorg, de markt ontoelaatbaar is.

De sociale zekerheid heeft omwille van het cruciale evenwicht tussen verzekering en bescherming van de zwaksten en omwille van de complexiteit en de hoeveelheid van de problemen, nood aan een nuchtere aanpak. We willen hier samen met de Belgische Verenigingen voor Verzekeringsondernemingen - de koepel van de privé-verzekeraars - de VLD oproepen om uit hun ivoren toren te komen, zodat ze een goed zicht kunnen verwerven op de naakte realiteit. Ook dat lijkt ons een *conditio sine qua non* om tot een constructief gesprek te komen.

Een paarse sociale zekerheid?

Stel dat de drie voorgaande obstakels - de incongruentie van de diverse VLD-plannen, de belangrijke onduidelijkheden en dubbelzinnigheden en de blinde ideologische benadering van de werkelijkheid - uit de weg worden geruimd en de VLD en de SP verder op zoek gaan naar paars. Dan nog blijkt het water bijzonder diep. Is de VLD ertoe bereid om naast een lastenverlaging ook te denken aan formules van werktijdverkorting en arbeidsherverdeling om de werkloosheid te lijf te gaan? Zal de SP de VLD-normen voor het maximale overheidsbeslag en de maximale aanslagvoet slikken? Blijft de VLD bij haar standpunt om, niettegenstaande de gigantische overheidsschuld, de belastingen te verlagen door het schrappen van de opcentiemen en het herstellen van de geïndexeerde loonschalen? Maakt de VLD een breekpunt van het schrappen van de stemplicht? Het lijken me allemaal bijzonder relevante vragen waarbij een compromis nog niet direct in zicht is.

Op het vlak van de precieze voorstellen in de diverse takken van de sociale zekerheid ligt de zaak iets genuanceerder. Er zijn liberale voorstellen waarvoor een compromis heel gemakkelijk is, er zijn voorstellen waarvoor een vergelijk slechts mogelijk is na veel discussie en er zijn voorstellen waarbij een van de twee partijen bakzeil moet halen wil men een paars regeerakkoord schrijven. Zo zouden liberalen en socialisten elkaar zeer snel kunnen vinden in de omvor-

ming van het kinderbijslagstelsel ten voordele van de lagere inkomensgroepen. De CVP houdt omwille van haar gezinsvriendelijk imago - of is het omwille van het directe materiële belang van de grote groep middelmatige en hogere verdieners met grote kinderlast bij haar achterban? - vast aan een stelsel van universele kinderbijslag.

Moeilijker ligt een samengaan van socialisten en liberalen wanneer we het liberaal pensioenplan bekijken. Om te beginnen valt het op dat dat plan zelfs op korte termijn aanzienlijk duurder is dan het huidige wettelijke stelsel, terwijl iedereen weet hoe slecht de pensioenkas ervoor staat. Van de liberale doelstelling om daardoor de sociale zekerheid financieel gezonder te maken zal bijgevolg niet veel in huis komen. Daarnaast blijft het liberale plan ontzettend veel onduidelijkheden bevatten. Worden de periodes van ziekte en werkloosheid gelijkgesteld met arbeidsprestaties bij de berekening van de actieve loopbaan? Hoe zal de overgangperiode naar een gekapitaliseerd pensioenstelsel uitgewerkt worden, met andere woorden: welke leeftijdsgroep zal een dubbele factuur moeten betalen? Welke fiscale stimuli wil de VLD toekennen voor extralegale pensioenen?

Naargelang van het antwoord op deze en andere vragen lijkt een pensioencompromis tot de mogelijkheden te behoren. Hoewel het door de liberalen voorgestelde kapitalisatiestelsel zuiver intellectueel beschouwd geenszins efficiënter is dan het wettelijk repartitiestelsel en hoewel er sociale en politieke argumenten zijn voor het behoud van een zo breed mogelijk repartitiestelsel, moeten socialisten immers erkennen dat een groeiende groep mensen er de voorkeur aan geeft om zelf voor het eigen toekomstig pensioen te sparen. De door de VLD naar voor geschoven combinatie van een gedeeltelijk repartitiestelsel met een gedeeltelijk kapitalisatiestelsel zou dan ook kunnen gezien worden als het embryo van een paars pensioenplan.

Rood-blauwe gesprekken over de pensioenen zouden dus wel eens hard en lang kunnen zijn. Een dialoog over het werkloosheidstelsel en de ziekteverzekering daarentegen zou zonder twijfel bijzonder kort zijn. Hier is geen compromis tussen de VLD en de SP mogelijk. Voor sociaal-de-

mocraten is het sociaal ontoelaatbaar dat 50 miljard frank, een derde van het werkloosheidsbudget, geschrapt wordt door de werklozen na verloop van (een zeer korte) tijd hun uitkering te ontzeggen. De VLD plaatst daarmee een van de meest fundamentele verworvenheden van de arbeidersbeweging op de helling.

De onverzoenbaarheid van de VLD inzake de sanering van de ziekteverzekering is van een andere orde. Door de principiële keuze voor de privatisering van de gezondheidszorg en de ziekteverzekering zijn er slechts twee uitwegen mogelijk. In het eerste scenario zal de factuur van de gezondheidszorg enorm stijgen. Dat wordt vandaag bewezen in de Verenigde Staten, waar het geprivatiseerde gezondheidssysteem 15% van het BNP kost, terwijl een aanzienlijk deel van de Amerikaanse bevolking verstoken blijft van de meest elementaire gezondheidszorgen. Ter vergelijking, ons veel efficiëntere systeem dat iedereen (min of meer) betaalbare ziekenzorg garandeert, kost 8% van het BNP. Maar ook op Belgisch niveau zien we het bewijs dat privatisering leidt tot hogere facturen. In het destijds door de liberalen geprivatiseerde stelsel van de arbeidsinvaliditeit bedragen de administratiekosten vandaag om en bij de 25% van het totale budget. Dat is drie maal meer dan de 8% administratiekosten die het RIZIV doorrekent voor de verwerking van de ziektedossiers. Wanneer men er na de privatisering in slaagt de factuur onder controle te houden - en daarmee zitten we dan in het tweede scenario - krijgt men onvermijdelijk te maken met een zeer scherpe risicoselectie door de privé-verzekeraars. De mensen met de zwakste gezondheid (dus diegenen die het het meest nodig hebben) zullen dan zeer zware facturen voorgeschoteld krijgen. In het ergste geval vinden zij zelfs geen verzekeraar meer die hun tegen ziekte wil verzekeren. Ook dat leren we uit het buitenland en uit de kennis van de praktijk van de verzekeraars. Het is bovendien logisch. Privé-verzekeraars willen winst maken, daarom zullen zij verlieslatende klanten weren. De VLD is zich bewust van die gevaren van een geprivatiseerde gezondheidszorg en probeert daarom een aantal uitwassen te ondervangen. Alle analyses wijzen echter uit dat dat ijdele hoop is. In de

praktijk zal men niet kunnen vermijden dat de kostprijs fors oploopt, terwijl de kwaliteit van de gezondheidszorg voor de sociaal zwakkeren en voor mensen met een slechte gezondheid er sterk op achteruitgaat. Hier heeft de VLD zich duidelijk op sleeptouw laten nemen door haar ideologische uitgangspunten. Zij schijnt vertrouwen te hebben in bijzonder naïeve en pijnlijke oplossingen. Ook liberalen zouden moeten beseffen dat gezondheid zo cruciaal en fundamenteel is, dat de bescherming ervan best niet overgelaten wordt aan op winst beluste organisaties.

Paars als verkavelaar

Het ziet ernaar uit dat de VLD tot op vandaag de wonden likt van een politiek totaal mislukt sociaal congres. De burger heeft tijdens de voorbije Europese verkiezingen en gemeenteraadsverkiezingen alvast weinig vertrouwen betoond in de sociale identiteit van de Vlaamse Liberalen en Democraten. Met een VLD-krant en een uitgebreid vademecum probeert Guy Verhofstadt weerwerk te bieden aan de publieke opinie, die ervan overtuigd is geraakt dat de liberale boodschap asociaal is. De VLD-top steekt een beschuldigende vinger uit naar haar politieke tegenstanders en naar de vakbonden en de ziekenfondsen, die de VLD-plannen bewust in een verkeerd daglicht zouden plaatsen. De liberalen zouden nochtans moeten beseffen dat de burger intelligenter is dan dat. Hij laat zich niet zomaar opinies opdringen door organisaties en partijen. De politieke tegenstanders van de VLD zijn er gewoon in geslaagd de fundamentele keuzes die aan de basis van het VLD-programma liggen voor het voetlicht te brengen. Daar ligt het belang van de discussie over een paarse coalitievorming in het kader van de politieke herverkeveling. Vele burgers beginnen in te zien dat de VLD bereid is om, in naam van de vrijheid en vooruitgang, ons sociaal systeem op de helling te plaatsen. Meer en meer liberalen beweren openlijk dat ons sociaal systeem een bedreiging is voor onze economische concurrentiekracht en bijgevolg afgebouwd moet worden. Sociaal-democraten en socialisten, die vijftig jaar lang geknokt hebben om dat systeem uit te bouwen, zullen zich met lijf en leden verzetten tegen de

afbraak van die sociale bescherming. Ze zullen wel veel vindingrijkheid, geld en macht nodig hebben om ons sociaal systeem en onze verzorgingsstaat te moderniseren. Eén ding staat vast: voor socialisten is het behoud van de sociale bescherming voor de zwakkere het uitgangspunt en voor de VLD de sterke vrije markt. De inzet is daarmee duidelijk: laten we onder druk van een verhevigde internationale concurrentie al of niet raken aan de fudamenten van onze welvaartsstaat? De VLD heeft alvast met bitter weinig schroom de aanval op de sociale zekerheid ingezet. De SP krijgt daardoor een bijzonder conservatieve rol - in de letterlijke zin van het woord althans - toebedeeld: het behoud van een op sociaal-democratische principes geordende samenleving.

Lessen uit het verleden

En zo heeft Guy Verhofstadt, wellicht onbewust en ongewild, de grootste verdienste in het herverkelingsdebat. Door het stimuleren van de discussie rond paars heeft hij meer dan wie ook de fundamentele keuzes op de agenda geplaatst. Op die manier heeft hij aangetoond tot welke kavels de diverse politieke partijen behoren. Maar of daarmee een paarse coalitievorming ook totaal onmogelijk is, is een andere zaak. Het politieke spel is te onvoorspelbaar en onze democratie verleent wel degelijk het laatste en be-

langrijkste woord aan de kiezer. Vandaag kan je dus onmogelijk een definitief antwoord geven op die vraag. Toch twee bedenkingen ter afsluiting. De laatste paarse coalitie werd veertig jaar geleden gevormd. De toenmalige regering Van Acker-Liebaert (1954-1958) kibbelde de hele legislatuur lang over een BSP-voorstel voor de hervorming van de ziekte- en ivaliditeitsverzekering. De hervorming werd nooit gerealiseerd. De socialisten maakten het wel mee dat het ACV plots een heel principieel standpunt innam over arbeidsduurverkorting als remedie voor de grote werkloosheid. Ook dat was echter onverteerbaar voor de liberale regeringsleden. Het werd de regering van de schoolstrijd.

Voor de tweede bedenking in verband met de haalbaarheid van paars verwijs ik graag naar Hugo De Ridder's *De strijd om de 16*. In hoofdstuk 11 van dat boek beschrijft de éminence grise van de Wetstraatjournalistiek de pogingen van toenmalig PVV-voorzitter Guy Verhofstadt om een paarse coalitie op de been te brengen. Uit de nota waarmee Verhofstadt een akkoord zocht met de socialisten waren alle liberale eisen i.v.m. besparingen in de sociale zekerheid, waar de PVV zich toen ook rond had geprofileerd, netjes geschrapt. Het is de vraag of één persoon tot tweemaal toe zoveel eisen kan inslikken, zonder zich fataal te verslikken.